

Landeryds samhälle – en fundering

Joakim Johansson

Det finns väl knappast någon som inte stått inför ett val där ett av två alternativ måste uteslutas. När man väl valt det ena har tankarna ändå ibland gått till hur det kunde ha blivit om man valt det andra.

När Egnahemsföreningen i Motala kring sekelskiftet 1900 letade mark kring Linköping där egnahemsområden kunde byggas och utvecklas stod man inför ett val mellan att inköpa Ekholmen gård i Landeryd eller Kallerstad gård i S:t Lars socken. Valet föll ju på Ekholmen och med sin vackra natur längs Stångån är det inte svårt att förstå, men tänk om det inte hade blivit så! Tänk om de valt tvärtom och inköpt Kallerstad istället. Då hade nog trakterna sett helt annorlunda ut.

Som det går att läsa i hembygdsföreningens senaste bok växte Hjulsbro samhälle upp kring den spikfabrik som startades upp på en del av egnahemsmarken. Utan egnahem i Ekholmen, hade det inte blivit någon fabrik och inget samhälle. Ekholmen hade i sakta mak fortsatt sin tysta landsbygds utveckling.

Börjar man istället fundera på var ett samhälle hade störst chans att växa upp inom Landeryd så ligger kyrkbyn närmast i tankarna. Området hade fördel med bygdens första och enda lanthandel startad i Hamra av Handlarer J. F. Nilsson år 1889. Tio år senare tog C. A. Carlsson över verksamheten och fortsatte till 1911. Han var utan konkurrens till 1904 då en lanthandel startades i egnahemmet Önskehem i Hjulsbro. Hade inte den tillkommit hade kanske handeln fortsatt ett bra tag till i Hamra. År 1911 startade istället Carl Johan och Emilie Carlsson lanthandel i ett uthus vid Sandbacken i utkanten av kyrkbyn.

Kanske hade Landeryd med sin lanthandel blivit ett mindre samhälle, så som vi ser Askeby och Bankekind eller liknande.

länge att stugan var byggd på 1600-talet och nu inte var så angenäm att bo i. Torpets sista boende lämnade stugan i början av 1900-talet, varefter det revs. Omkring 1920 bröts stengrunden bort och marken odlades upp varför det i dag inte finns något spår av torpet. I boken "Plöja Smatten Väla" står torpet som nr 128 Skumninga och där berättas en historia som sägs ha inträffat i stugan.

Den andra stugan, Östangärdet, var en backstuga som låg vid gränsen mellan Harvestad och Bogestad, längs den gamla grusvägen fram till sistnämnda by. På platsen ligger idag huset Högsbacken mellan hembygdsparken och golfbanan. Backstugan var troligtvis jämgammal med Nordangärdet och tjänade också mot 1800-talets slut som arbetarbostad till Harvestad. Stugan gick kring sekelskiftet 1900 samma öde till mötes som Nordangärdet, men ersattes med en ny arbetarebostad på samma plats. Husets nya namn blev Högsbacken. Det namnet kan komma från att backen bakom huset är täckt av forntida gravhögar.

På återhörande!

FRILUFTSGUDSTJÄNST

I Hembygdsparken

Midsommardagen 26 juni

Kl: 17.00

Med komminister

Elisabeth Eriksson

Kaffeservering

Välkomna!

SÖNDAGS- UNDERHÅLLNING

Under sommaren kommer

Hembygdsföreningen att ordna underhållning i Hembygdsparken på söndagar.

Husen kommer att vara öppna för guidning och det kommer att finnas kaffeservering. Allt detta kommer att annonseras under "imorgon"- notisen i Östgöta Correspondenten och med affischering.

Du har väl inte glömt att betala medlemsavgiften för 2004?

Ensam 60:-, Familj 120:-

Postgiro: 43 85 27 - 4

Nordangärdet i skymningen

Joakim Johansson

Ortnamnsforskning och just ursprunget till olika ställens namn är nog en av de mest intressegivande sysslor man kan ägna sig åt. I hembygdsföreningens första bok *"Plöja Smatten Väla och de andra torpen i Landeryd"* finner vi just sådana lustiga torpnamn som boktiteln ger försmak på. Namnen på de gamla torpen var oftast synonyma med husens läge och omgivning, såsom Ekbacken, Ängstugan, Mossen, Sandbacken, Lugnet och Skogen. Sen finns det ju namn som inte tolkas lika lätt; Stockmyra, Tobo, Stöfvelsåter och Smörbacka. Ibland fick torpen namn efter dom som bodde där; Pettersborg, Lenastugan och Sofielund. Soldattorp som bara hade ett ordningsnummer namngavs ofta i folkmun efter soldaten; Sandelltorpet, Klangtorpet och Vulcantorpet. Det kunde också vara vanligt att en stuga hade ett visst namn i kyrkböckerna men fick ett annat namn i folkmun som Lötheborg som allmänt kallades Gluggen.

På Harvestad gårds ägor i Landeryd har funnits ett tiotal stugor, två av dessa var Nordangärdet och Östangärdet. Deras namn är inte svårtydda eftersom de berättar om stugornas placeringar vid Harvestads gärde.

Torpet Nordangärdet låg längs med den gamla landsvägen som passerar Harvestad, den väg som idag heter Brokindsleden. Idag finner vi platsen i närheten av den vägs skylt som visar att vi kommit in i Linköping från Sturefors. Precis invid gränsdiket till Ullstamma ägor låg torpet och det ger en föraning om att det kan ha varit en gammal grindstuga. Och mycket riktigt på häradsekonomiska kartan från 1877 finner man att så är fallet. På kartan står det "Grindstuga" medan det i de sökbara husförhörlängderna 1789-1896 står "Nordangärdet". Att torpet var gammalt påvisas i Landeryds födelsebok där "Harfvesta Grind" nämns redan år 1666 när Nils, son till Håkan föddes där den 3 mars.

Trots att torpet var en grindstuga och hade ett tillskrivet namn kom det i folkmun att kallas "Skumninga" eller "Skymninga", eller hur man nu skriver ut östgötskan. Vad namnet kommer av har jag inte funnit ut och det finns sällan en bevarad förklaring till hur sådana tillfällighetsnamn uppkommit. Kanske låg torpet borta i skymningen?

Torparfamiljerna i stugan ersattes under den senare delen av 1800-talet av Harvestads daglönare, rättare och andra arbetare som i strid ström flyttade in och ut i torpet. Kanske var anledningen till att de inte bodde där så

Och Hjulsbro kanske hade fortsatt att vara en liten gård vid ån och förblivit en mestadels obebyggd plats så som Slattefors är idag.

Men det är nog inget tvivel om att Linköping ändå hade vuxit söderut och hela Ekholmen och Hjulsbro hade blivit bebyggt så som det ser ut idag.

Kanske!

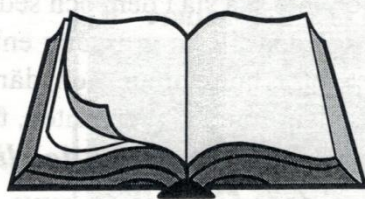
Nåja det är inte svårt att filosofera om hur det kunde ha blivit, men en sak är säker! Egnahemsföreningen i Motala gav Ekholmen och Hjulsbro grund till en rik historia. Om den finner Du att läsa i vår senaste bok.

På återhörande!

**Landeryds Hembygdsförenings
bibliotek och museum**
i Bogestad by

*Vi har öppet sista söndagen i varje månad
kl: 10.00-12.00*

Välkommen att titta in!

Din Släktsaga!

Joakim Johansson

Just så hette nyligen ett populärt TV-program dit människor fick skriva och berätta om sin egen släktsaga. Nu skulle jag vilja göra likadant i Landeryd, fast för föreningens intresse. Jag erbjuder dig att skriva om händelser inom Landeryds socken och om folk som bott här.

De som släktforskar kanske vill berätta om någon som levde i Landeryd på till exempel 1700 eller 1800-talet. Men det kan även vara en berättelse om familjens upptåg i bygden på 1900-talet, eller om någon betydelsefull eller originell person (det behöver inte vara en släkting). Det enda kriteriet är att händelserna mestadels rör Landeryd. Det kan även vara en sägen eller en historia som har berättats eller skrock, ja allt är av intresse.

Släpp ut skrivarklådan i fingrarna, skriv och skicka till: Joakim Johansson, Nya Tanneforsvägen 80 F, 582 42 Linköping.
Eller mejla: joakim.johansson11@comhem.se

Skriv ditt namn och telefonnummer. Min första tanke är att berättelserna ska vara med här i mån av plats. För utrymmesskäl bör du då inte skriva längre än en A4-sida. Men vill du skriva längre så får du, det vill jag gärna, för alla berättelser sparas (kanske till en framtida bok om Landeryd?)

Detta är en av Hembygdsföreningens huvudsyften; att få nedtecknat om vad som hänt i Landeryd.

Här följer ett exempel på en berättelse.

Ryttare Magnus Lejonqvist i Kulla

av Joakim Johansson

Den 6 juni 1751 blev det glädje och uppståndelse hos Carl Månsson och Kristina Persdotter i Humpestufva i Landeryd. Den dagen föddes nämligen gossebarnet Måns. Troligtvis var det stugan Humpen som de bodde i, den låg på Slattefors ägor mellan Hageby och Månestad.

Om Måns uppväxt vet vi inget förrän 1772 då han vid 20 års ålder blev antagen som ryttare n:o 114 för Andra Livgrenadjärregementet, Linköpings Kompani för Harvestads rote, med namnet Magnus Lejonqvist. Magnus gifte sig också det året med den 32-åriga Stina Håkansdotter och de flyttade in i ryttaretorpet Kulla drygt två kilometer väster om Harvestad gård i Landeryd.

Under åren 1772 till 1786 fick Magnus och Stina tre söner och tre döttrar. Alla sönerna dog unga, en 21 år, en 7 år och en som spädbarn. Alla döttrar nådde vuxen ålder

Åren gick och när Magnus var 52 år gammal hade han tjänat regementet i 31 år och slutade den 18 juni 1803. Den yngsta dottern hade flyttat hemifrån 1799 så paret bodde därefter ensamma i skogen. Hustrun Stina som var elva år äldre än Magnus, blev sjuk i lungsot och dog i februari 1807 efter 35 års äktenskap.

Magnus som då var 56 år gammal flyttade ensam till Smedshemmet på Häradsmark i Skeda socken. Han gifte om sig på Nyårsaftonen 1807 med den 17-åriga rusthållaredottern Brita Cajsa Fredriksdotter. De fick en son 1808 och flyttade året efter till Sällarebo i Skeda socken där de fick ytterligare en son 1810. De flyttade 1812 till Brita Cajsas föräldragård, Åby rusthåll i Vårdsbergs socken, och Magnus blev brukare där.

Redan 1815 flyttade de för en kort period till torpet Trädgårdstorp på Strömsbro ägor i Svinstad socken och blev torpare. Där fick de dottern Brita Maja (min morfars morfars farmor). Spännande är att släktingar till mig i ett annat släktled bodde i samma stuga samtidigt och båda familjerna ovetandes om att deras ättlingar i framtiden skulle få barn ihop. Familjen Lejonqvist flyttade igen 1815 till Börsebo på Styvinge ägor i Vist socken. Där fick Magnus och Brita Cajsa sitt fjärde och sista barn 1816.

Året efter blev Magnus änklings igen då Brita Cajsa dog av slag endast 27 år gammal.

Han gifte om sig för tredje gången 1819 med den 36-åriga pigan i Börsebo Anna Jonsdotter, han själv var 68 år.

Magnus Lejonqvist avled i sitt hem den 4 mars 1827 av slag och benröta. Han var då nästan 76 år och hade haft tre fruar och tio barn.

På återhörande!

Har du tänkt på att...

Den enda grusväg som finns kvar i Hjulsbro är "mjölmarbacken". Det är den gamla landsvägsdelen som sträcker sig från Hjulsbro skolan ner mot Hjulsbro sluss som inte är asfaltsbelagd. Backen kallades förr allmänt för "mjölmarbacken" men har idag gatunamnet Kvarnbacken. Backen ingick i landsvägen från Vårdsberg förbi Blästad mot Linköping stad. Vägsträckningen ner över broarna vid slussen har funnits "sedan urminnes tider" men togs ur bruk 1952 då Hjulsbrobron stod färdig.

Det här är berättelsen om borstmakare Gustav Reinhold Lindqvist, en blind man som kunde försörja sig trots sitt lyte.

Borstmakare Lindqvist levde större delen av sitt liv i Landeryd socken. Han var blind sedan födseln och gick i unga år på Manilla dövstumskola i Stockholm, där han bland annat lärde sig hantverk som borstmakare. Han försörjde sig under resten av sitt liv på sitt hantverk som han sålde på vandringar i bygderna. Han var en skicklig violinist och med sitt musiköra så anlätades han ofta som pianostämmare. Tack vare sin skicklighet kom han att resa vida omkring.

Han föddes blind i Skeda socken den 16 april 1850. Hans mor Anna Maja Wåhlin gav honom namnet Gustav Reinhold. Hon var 28-år och piga, för tillfället bosatt i torpet Krogstorp på Änväga ägor. Vem som var far till barnet angav hon inte till kyrkans födelsebok. Anna Maja var född den 26 februari 1822 och var dotter till Anders Wåhlin och Maja Månsdotter i Skeda.

Med den nyfödda sonen Gustav flyttade Anna Maja till backstugan Hörnet i Skeda. Året efter lämnade hon Skeda och flyttade till Ekholmen i Landeryds socken.

Där träffade hon den då 38-årige drängen Jonas Viktor Lindqvist, född i Björsäter socken 1813. De ingick äktenskap redan den 12 oktober 1851 och lille Gustav fick så en styvfar.

Från år 1857 skrevs i Landeryds husförhörlängd att de båda makarna tillsammans med den 7-årige Gustav levde *"på socknen"* då de inte hade någon stadig hemvist, utan bodde där de fick husrum för natten, dessutom antecknades de som fattighjon. *"Mannens vistelseort obestämd, tecknad på socknen"* skrev prästen Petrelli med sin sirliga stil i husförhörlängden.

År 1860 dog styvfadern Jonas Viktor *"på socknen"*. Då flyttade Anna Maja, härefter skriven med namnet Lindqvist, in med sonen Gustav i den tämligen nybyggda fattigstugan vid Landeryds kyrka.

I husförhörlängden på 1860-talet antecknade näste präst, Broman, att Gustav hade varit elev i Manilla dövstumskola; *"På Manilla sed. hösten 1861, hemkom sommaren 1867"*. Skolan låg på Djurgården i Stockholm och där hade Gustav fått lära sig hantverk såsom borstmakeri och korgarbete. Efter hemkomsten från Stockholm bodde han återigen hos sin mor i fattigstugan.

År 1875 flyttade 25-årige Gustav till torpet Smedstorp på Docketorps ägor i Landeryd. Han gifte sig den 13 augusti samma år med den 24 år äldre änkan Anna Lisa Nilsdotter. Hon var född den 6 januari 1826 i Tjärstad socken och

var änka sedan den 11 september 1870. De bodde trångt i den lilla stugan tillsammans med två gamla fattiga änkor och det fattiga paret August Nilsson och Johanna Pihlström. Under de år Gustav bodde i Smedstorp skrevs han som "korgarbetare". År 1878 flyttade Gustav och Anna Lisa till hans mor i fattigstugan där de bodde i många år. År 1900 då han fortfarande bodde där skrevs han i husförhörlängden som "Violinist, Blind". När hans mor dog är ovisst, men år 1902 den 23 december dog hans hustru Anna Lisa, 76 år gammal.

Gustav Lindqvist flyttade 1907 till torpet Ljungsborg på Edsberga ägor. Han gifte sig ytterligare två gånger, den sista bruden hämtade han i Blackstad alldershem.

I föreningens torpbok finns en fin berättelse av Ragnar Johansson om en vandring med borstmakare Lindqvist 1925.

Gustav Lindqvist bodde i Ljungsborg till 1930. Det är oklart om han dog det året, uppgifter har inte funnits att tillgå.

Kanske känner någon föreningsmedlem till det?

Hembygdsleden läggs om.

Banverket jobbar med förbättring av säkerheten vid plankorsningarna längs banan mellan Linköping och Åtvidaberg.

I våras kontaktade de Landeryds Hembygdsförening då vår hembygdsled passerar över järnvägen bredvid Slattefors f.d. hållplats. Plankorsningen vid Landeryds kyrka där leden också passerar berörs inte för tillfället, då det är en öppen vägkorsning. Korsningen vid Slattefors stängdes 1988 men öppnades för gångare år 1993 när hembygdsleden fick gå över där. Då skrevs en förbindelse om att föreningen skulle bekosta underhållet av skyddsräcken, hittills utförda av trä. I år gavs ett ultimatum; föreningen måste bekosta nya räcken av stål vid övergången. Föreningen svarade att banverkets beräknade kostnad på 17.000-20.000 kr inte kunde betalas av föreningen själv, utan pengar skulle behöva ansökas om.

I Östgöta Correspondenten skrevs den 20 september om att järnvägen, den så kallade Tjustbanan, om några år ska rätas ut för snabbare restid och att många plankorsningar därmed försvinner. Hembygdsföreningen bordlade då frågan med inställningen att det skulle vara dumt att kosta på korsningen, då den eventuellt tas bort om några år. Banverket krävde nu svar av föreningen om korsningen och styrelsen har kommit fram till följande. Den långa delen av leden över Slattefors järnvägs-korsning slopas på grund av oviss framtid. Leden får en annan sträckning runt kyrkan, och fler informationstavlor med historik ska sättas upp, men hur det blir är ännu inte bestämt.